

- Mykytenko, V. V., and Demeshok, O. O. "Kaskadni formy orhanizatsii vyrobnycho-hospodarskoi vzaiemodii: metodolohichni osnovy upravlinnia zabezpecheniam rezultatyvnosti funktsionuvannia" [Cascading Forms of Organization of Production and Economic Interaction: Methodological Foundations of Management Ensuring Efficiency in the Functioning]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkilla* (2015): 197-209. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/163498/22-Mykytenko.pdf?sequence=1>
- Nyzhnyk, O. M. "Suchasni problemy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy" [Modern Problems of Socio-economic Development of the Regions of Ukraine]. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*, no. 7 (2001): 577-589.
- Pikulyk, O. B. "Rehionalna innovatsiina polityka yak faktor rozvytku produktyvnykh syl krain Yes" [Regional Innovation Policy as a Factor in the Development of Productive Forces of the EU]. *Efektivna ekonomika*, no. 9 (2018). http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2018/35.pdf
- Shkurenko, O. V. "Tsyrukuliarna ekonomika yak peredumova formuvannia innovatsiinykh platform staloho rozvytku subiektiv pidpriemnytskoi diialnosti" [Circular Economy as a Prerequisite for the Formation of Innovative Platforms in the Sustainable Development of Entrepreneurs]. *Biznes Inform*, no. 4 (2021): 323-330. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-323-330>
- Shvets, A. I. "Tsyrukuliarna ekonomika yak nova model rozvytku ekonomiky Ukrainy v protsesi yevrointehratsii" [Circular Economy as a New Model of Ukrainian Economy Development in the European Integration Process]. *Ekonomichnyi visnyk*, no. 1 (2022): 43-49. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/77.043>
- Yarema, T. V. "Rehionalna innovatsiina systema Yes" [EU Regional Innovation System]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, no. 42 (2022): 150-154. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-42-26>

УДК 330.341.4:332.135

JEL: L10; L50; O11

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-8-72-78>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТРУКТУРНИХ ЗМІН НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ

©2023 **ВАСИЛЬЦІВ Т. Г., МУЛЬСКА О. П., ГРЕСЬ А. М.**

УДК 330.341.4:332.135

JEL: L10; L50; O11

Васильців Т. Г., Мультська О. П., Гресь А. М. Теоретико-методичні засади структурних змін на внутрішньому ринку

У статті наголошено на актуальності формування та реалізації державної політики забезпечення структурних змін та інституційних реформ на внутрішньому ринку. Метою дослідження є наукове обґрунтування методико-прикладних засад структурних змін на внутрішньому ринку. На основі аналізування сучасних результатів досліджень у сфері концептуальних основ структурних змін, реформ трансформацій, інституціоналізму, структурної політики тощо визначено напрями (складові, критерії аналізування) узагальнення теоретико-методичних засад структурних змін, а саме, показано, що такими є: структура економіки за видами економічної діяльності; повноцінне інституційне середовище та інституційні трансформації; ефективні зміни у відтворювальних процесах; збалансованість пропорцій між секторами регіональної економіки; інноваційно-технологічна активність та її внесок у конкурентоспроможність регіональної економіки. Зроблено висновок, що в межах продуктового та галузевого підходів структурні реформи проявляються у формуванні раціональної й ефективної продуктової та галузевої структури регіональної економіки. Доведено, що за інституційним підходом структурні реформи базуються на якості інституційно-організаційного та інституційно-правового середовища господарювання. Констатовано, що за змін у відтворювальних процесах структурні реформи характеризуються якістю та динамікою відтворювальних процесів щодо ресурсного забезпечення та матеріального виробництва, а також співвідношень між заощадженнями, інвестиціями, споживанням. Підтверджено, що за секторальним підходом структурні реформи характеризуються формуванням раціональних співвідношень з-поміж форм власності, організаційно-правових форм господарювання, розмірів підприємств, сфер їх діяльності тощо. Виявлено, що за інноваційно-технологічним підходом структурні реформи визначаються обсягами, інтенсивністю, прогресивністю та ефективністю інноваційно-технологічної модернізації підприємств.

Ключові слова: структурні зміни, інституційні реформи, внутрішній ринок, торгівля, структура економіки, регіональна політика.

Табл.: 1. **Бібл.:** 15.

Васильців Тарас Григорович – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів, Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України (вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, Україна)

E-mail: tgvas77@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2889-6924>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/718650>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57217955097>

Мультська Ольга Петрівна – кандидат економічних наук, старший науковий співпрацівник відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів, Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України (вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, Україна)

E-mail: oliochka.mulska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1666-3971>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2090192>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57217156016>

Гресь Арсен Миколайович – здобувач ступеня доктора філософії, відділ проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів, Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України (вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, Україна)

E-mail: gress@ukr.net

Vasylytsiv T. G., Mulkska O. P., Gres A. M. The Theoretical and Methodological Principles of Structural Changes in the Domestic Market

The article emphasizes the relevance of the formation and implementation of the State policy of ensuring structural changes and institutional reforms in the internal market. The aim of the study is to scientifically substantiate the methodological and applied principles of structural changes in the internal market. On the basis of the carried out analysis of the current results of researches in the field of conceptual foundations of structural changes, reforms of transformations, institutionalism, structural policy, etc., the directions (components, criteria for analysis) of generalization of the theoretical and methodological principles of structural changes are defined and, as shown, they include the following: structure of the economy by types of economic activity; full-fledged institutional environment and institutional transformations; effective changes in reproductive processes; balance of proportions between sectors of the regional economy; innovation and technological activity and its contribution to the competitiveness of the regional economy. It is concluded that within the framework of the product and sectoral approaches, structural reforms are manifested in the formation of a rational and effective production and sectoral structure of the regional economy. It is proved that, according to the institutional approach, structural reforms are based on the quality of the institutional-organizational and institutional-legal environment of economic management. It is stated that with account of changes in the reproduction processes, structural reforms are characterized by the quality and dynamics of reproduction processes in terms of resource provision and material production, also by the ratios between savings, investments, and consumption. It is confirmed that, according to the sectoral approach, structural reforms are characterized by the formation of rational correlations among the forms of ownership, organizational and legal forms of management, size of enterprises, spheres of the enterprise activity, etc. It is identified that according to the innovation-technological approach, structural reforms are determined by the volume, intensity, progressiveness and efficiency of innovation-technological modernization of enterprises.

Keywords: structural changes, institutional reforms, internal market, trade, structure of the economy, regional policy.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 15.

Vasylytsiv Taras G. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of Department of Problems of Social and Humanitarian Development of Regions, Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine (4 Kozelnytska Str., Lviv, 79026, Ukraine)

E-mail: tgvas77@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2889-6924>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/718650>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57217955097>

Mulkska Oliha P. – PhD (Economics), Senior Research Fellow of the Department of Problems of Social and Humanitarian Development of Regions, Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine (4 Kozelnytska Str., Lviv, 79026, Ukraine)

E-mail: oliochka.mulkska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1666-3971>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2090192>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57217156016>

Gres Arsen M. – Graduate of the degree of Doctor of Philosophy, Applicant, Department of Problems of Social and Humanitarian Development of Regions, Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine (4 Kozelnytska Str., Lviv, 79026, Ukraine)

E-mail: gress@ukr.net

Структура, разом із обсягами і рівнем, – одна з ключових характеристик функціонування та розвитку економічної системи. При цьому зростання обсягів, масштабів діяльності, беззаперечно, є прямим свідченням розвитку регіональної економіки, однак без поєднання цього тренду з якісними структурними зрушеннями має всі підстави виявитися перманентним та інколи значно менш ефективним, ніж, до прикладу, помірніший, але сталий поступ з раціональними співвідношеннями параметрів регіональної економічної системи. Зростання за рахунок торгівлі дійсно дає поштовх економічному розвитку, активізує ділову активність, однак віддача в рази більша у виробничих секторах економіки та галузях, де створюється глибока додана вартість. Саме тому більш розвинутими є ті господарства та заможнішими ті суспільства, де переважають галузі реального сектора.

Водночас структура — це далеко не тільки про галузеві співвідношення. Це також і про протиставлення: інноваційно-технологічний розвиток vs сировинна економіка; привабливе інвестиційне середовище vs офшоризація капіталу; прозора конкуренція vs монополізовані ринки з високим рівнем тінізації та корупції; інституціоналізоване середовище vs адміністративне регулювання і тиск на бізнес; мале і серед-

не підприємництво vs великий олігархічний капітал; інвестиції в розвиток vs споживання; конкурентоспроможний ринок праці vs зовнішня міграція та втрата людського потенціалу.

Таким чином, структурне реформування поширюється на вельми широкий спектр критично важливих для регіональної економіки процесів, визначаючи основоположні характеристики, на яких базується і функціонує регіональна соціально-економічна система, а також фундамент для інституційних змін і загального подальшого поступу краю.

Отже, питання формування та реалізації регіональної економічної політики структурних реформ є критично актуальними, причому за всіх типів та фаз суспільного відтворення, коли за спаду економіки потребуються більш кардинальні зміни в її структурі, а на етапі зростання – орієнтовані на інноваційно-технологічну модернізацію, слідування трендам найбільш конкурентоспроможних і прогресивних лідерів.

Аналіз останніх публікацій науковців довів високу актуальність і необхідність подальших досліджень у сфері формування та реалізації регіональної політики забезпечення структурних змін і реформ на внутрішньому ринку регіонів України.

Так, різні питання структурного реформування економіки досліджують такі науковці, як М. Ажажа, О. Амоша, С. Біла, А. Васіна, Т. Васильців, В. Волинець, С. Давимука, С. Єрохін, О. Іляш, Т. Желюк, Н. Жужукіна, В. Куйбіда, Р. Лупак, О. Макара, О. Мульська, І. Назаркевич, С. Науменкова, В. Папп, Б. Семак, Л. Фе-дулова та ін.

Проте проблематика ефективних структурних реформ та якісних інституційних змін, зокрема в умовах кризи, все ще залишається недостатньо розробленою.

Метою статті є наукове обґрунтування методико-прикладних засад структурних змін на внутрішньому ринку.

Попри усталене бачення структурних змін і реформ у ракурсі суто співвідношень між різними характеристиками макроекономічної системи, передусім продуктовими та галузево-секторальними, а також і в частині доданої вартості, інноваційно-технологічного поступу, інвестиційної привабливості, ділової активності тощо, прискіпливий аналіз результатів економічних досліджень з цієї проблематики дає підстави для висновку про те, що тут закладається значно ширший спектр характеристик. Спершу важливо згадати про те, що структурні зміни стали хоча й не основним, однак одним із провідних предметів аналізування в межах теорій інституціоналізму та надалі неоінституціоналізму. Розвиваючи сутнісно-змістові характеристики поняття «структурні реформи», видається доцільним як окремий напрям виокремити так званий інституційний аспект, прихильниками якого є науковці, які заклали фундамент теорій інституціоналізму та неоінституціоналізму (Т. Веблен, Дж. Коммонс, У. Мітчелл, Д. Норт, Р. Коуз, Г. Спенсер, М. Вебер, У. Гамільтон та ін.).

Направду, ці структурні характеристики справедливо вважаються системними і такими, що чи не найбільшою мірою визначають якість структурних реформ. Практично всі з них представлені в каскадній моделі етапів структурного реформування економіки України, розробленій І. Назаркевичем [11, с. 25], де з-поміж іншого провідна роль відводиться вдосконаленню інституційного середовища, антикорупційній та реформі судової системи, розвитку інфраструктури ринків, демонополізації. Доповнення цих аспектів чинниками детінізації та легалізації економіки, демонополізації стратегічних галузей і сегментів внутрішнього ринку, подолання системних транзакційних витрат знаходимо в [9, с. 178–181].

На окрему увагу заслуговує інший, не менш популярний підхід до сутнісно-змістового трактування поняття структурних змін і структурних реформ, у якому йдеться про зміни у відтворювальних процесах або ж у відновлювальній динаміці економічного зростання, а саме, у відтворенні ресурсного забезпечення економіки в основному за таким групами ре-

сурсів, як інвестиційні, інтелектуально-кадрові, матеріально-технічні, техніко-технологічні, енергетичні тощо. Так, С. Науменкова та С. Міщенко, на прикладі економіки України, визначають такі найбільш тенденційні аспекти, що характеризують раціональність структури чи, навпаки, її дисбалансованість, як співвідношення між нагромадженнями та споживанням, заощадженнями та інвестиціями в структурі національного доходу, взаємодія фінансової системи та реального сектора економіки, узгодженість рахунків поточних і капітальних операцій, міра модернізації техніко-технологічної бази виробництва та інтенсивність її вибуття [12, с. 35].

Про важливість системних реформ, переважно орієнтованих на раціоналізацію та поживлення відтворювальних процесів заради подолання глибоких деформацій структури суспільного капіталу й умов його відтворення, перешкод ефективізації процесів валового нагромадження у структурі ВВП, йдеться також і в результатах досліджень А. Васіної [4, с. 64–68].

Чи не найширший спектр відтворювальних процесів – характеристик структурних реформ розкривається в дослідженні [14, с. 7–24]. Це, до прикладу, структурні зміни, які стосуються відтворювальних процесів у валовому внутрішньому та регіональному продуктах, у багатстві та структурі економічного зростання, промислового секторі, на ринку капіталу та ін., що вкотре доводить і глибину проблематики, і моногамність категорії «структурні реформи».

Векономічній літературі, присвяченій проблематиці структурного реформування економіки, певною мірою несправедливо зменшено роль і значущість секторального аспекту. Його фактично зведено до галузевих змін, зрушень у структурних співвідношеннях за видами економічної діяльності. Дійсно, якщо йдеться про такі сектори, як АПК, ВПК, будівельний, енергетичний та інші регіональні економічні комплекси, то особливої специфіки тут не відчувається. Проте коли у фокусі структурних трансформацій перебувають співвідношення та пропорції в частині форм власності, організаційно-правових форм господарювання, переважання підприємств тих чи інших розмірів, сфер діяльності тощо, то ранг проблематики зростає в разі і виводить питання структури у провідні з позиції впливу на модель функціонування та розвитку національного господарства чи його регіональних господарських систем.

До прихильників аналізованого підходу зі сутнісного трактування структурних реформ можна віднести Т. Желюк, у працях якої чітко простежується секторальний характер: «... структурні реформи є якісними, помітними, модернізаційними змінами у внутрішній структурі економіки, обумовленими трансформаціями у формах власності та конфігурації господарського механізму» [8, с. 7–17].

Секторальний аспект структурних реформ з позиції національного та іноземного капіталу, а також міри поступу на внутрішньорегіональні ринки транснаціональних корпорацій розкривається в дослідженнях О. Макари [10, с. 261–270], що актуалізує питання контролю поширення капіталу нерезидентів, особливо в банківській системі та фінансовому секторі, а також стратегічних галузей і видах економічної діяльності регіональної економіки.

Секторальний, як провідний, аспект реформ на прикладі реформування енергетики, сільського господарства, транспортно-транзитної інфраструктури, металургійного виробництва України досліджується в працях С. Білої, де, зокрема, можна віднайти визначення: «...інституційні реформи та структурні зміни мають секторальний характер і передбачають посилення конкурентних позицій суб'єктів реального сектора економіки, зростання ресурсо- та енергоефективності матеріального виробництва, покращення інвестиційної привабливості регіональної економічної системи» [3, с. 11–19].

Більше того, у низці досліджень науковці виходять за межі класичного секторального методу тлумачення структурних реформ, коли, наприклад, враховується вплив чинників ментальності [15, с. 44–58], що також має місце, адже в поведінковій економіці ментальність дуже сильно впливає на ухвалення рішень і споживачів, і керівників суб'єктів господарювання, і представників системи державного управління.

Своєю чергою, реалізація пріоритетів державної політики тісно корелює з технологічною модернізацією, інноваційно-технологічною та патентною активністю, створенням і впровадженням у реальному секторі проривних технологічних інновацій на тлі всеохопної цифрової трансформації економіки та суспільства. Саме тому останнім часом все частіше як критеріальні ознаки структурного реформування розглядаються інноваційно-технологічні зміни та зрушення. Так, О. Амоша зі співавторами в дослідженні [2, с. 49–65] вказують на напрями та тісноту зв'язків між зростанням інноваційної активності, підвищенням ефективності інновацій та зміцненням конкурентоспроможності економіки, а перебіг таких процесів називають структурною трансформацією, якої очікує не тільки суспільство, але й зовнішні міжнародні партнери країни.

Результатом узагальнення вищенаведеного стала система поглядів на поняття структурних реформ, наведена в *табл. 1*.

При цьому ґрунтовних наукових публікацій, які підтверджують і розвивають ідею інноваційно-технологічних змін і структурних зрушень як провідних у контексті сутнісно-змістових засад структурного реформування регіональної економіки, дуже багато. Це і характеристика взаємозв'язків інноваційної активності, побудови екосистеми [1, с. 169–182], і компаративне стратегування структурних реформ та інно-

ваційного зростання [5, с. 32–34], і забезпечення побудови потужних конкурентних регіональних інноваційних систем [6, с. 76–87], і моделювання зв'язків інвестиційно-інноваційної активності та структурно збалансованого розвитку регіональних економічних систем [7, с. 5–9], і багато інших.

Звернімо увагу, що в економічній літературі аналіз структурних дисбалансів часто доповнюється просторовими (порівняння показників соціально-економічного розвитку різних регіонів, територіальних громад, окремих територій країни). Хоча, на нашу думку, останній цілком доцільно і доречно вважати власним (просторово-територіальним) напрямом формування характеристик безпосередньо структурного реформування регіональної економічної системи. Такий висновок робимо виходячи з позиції розгляду економіки регіону як єдиної системи, коли наявність депресивних територій, проявів низького рівня якості життя, економічного спаду та стагнації призводить до погіршення параметрів функціонування системи загалом.

Підтвердження знаходимо у [13, с. 23–31], де на високому теоретико-методичному рівні доведено, що місцевий економічний розвиток є невід'ємною характеристикою якісного структурного реформування регіональної економіки та потребує поглиблення й ефективізації процесів децентралізації та розширення ресурсних можливостей територіальних громад. В іншому випадку економічне реформування регіональної економіки буде не повним і несистемним, а отже, високими стануть очікування щодо недореалізації ресурсного потенціалу територій і збереження деструктивних тенденцій та диспропорцій збалансованого просторового розвитку. Такі твердження вже стали аксіомою як у науковому дискурсі, так і в господарській практиці та не потребують додаткової аргументації чи підтвердження.

Таким чином, цілком доречно стверджувати, що визначені компоненти одночасно служать і напрямками структурного реформування регіональної економічної системи, коли йдеться про:

- 1) формування оптимальної галузево-продуктової структури регіональної економіки;
- 2) становлення повноцінного інституційного середовища;
- 3) забезпечення раціонального та динамічного перебігу відтворювальних процесів;
- 4) збалансування секторальних пропорцій регіональної соціально-економічної системи;
- 5) активізацію інноваційно-технологічного розвитку та його внесок у зміцнення конкурентоспроможності регіональної економіки.

Відповідно до цих напрямів/завдань доцільно визначати, з одного боку, мету і стратегічні пріоритети, а з іншого – механізми, інструменти, заходи та засоби регіональної політики, впровадження яких

Система поглядів на сутнісно-змістові характеристики поняття «структурні реформи»

Автор(-и)	Типізовані визначення	Характерні ознаки	Завдання регіональної політики
С. Аптекар, М. Білопольський, В. Волинець, С. Єрохін, А. Мельник, В. Папп, О. Юрій та ін.	Структурні реформи проявляються у формуванні раціональної й ефективної продуктової та галузевої структури регіональної економіки	Структура економіки за видами економічної діяльності	Збільшення обсягів діяльності в галузях з високим рівнем доданої вартості, продуктивності та ресурсного потенціалу
М. Вебер, Т. Веблен, Н. Жужукіна, Дж. Коммонс, Р. Коуз, І. Назаркевич, Д. Норт та ін.	Структурні реформи базуються на якості інституційно-організаційного та інституційно-правового середовища господарювання	Повноцінне інституційне середовище та інституційні трансформації	Формування системи елементів інституційного середовища розвитку реального сектора регіональної економіки
І. Барановська, І. Бевз, А. Васіна, С. Міщенко, С. Науменкова, Л. Шинкарук та ін.	Структурні реформи характеризуються якістю та динамікою відтворювальних процесів щодо ресурсного забезпечення і матеріального виробництва, а також співвідношень між заощадженнями, інвестиціями, споживанням тощо	Ефективні зміни у відтворювальних процесах	Стимулювання розвитку підприємництва, внутрішніх капітальних інвестицій, забезпечення безпеки споживання
С. Біла, С. Гонта, Т. Желюк, О. Макара та ін.	Структурні реформи характеризуються формуванням раціональних співвідношень з-поміж форм власності, організаційно-правових форм господарювання, розмірів підприємств, сфер їх діяльності тощо	Збалансованість пропорцій між секторами регіональної економіки	Формування здорового конкурентного середовища та гарантування фінансової, інвестиційної, виробничої та інших складових безпеки регіону
М. Ажажа, О. Амоша, В. Геєць, С. Давимука, А. Землянкін, Ю. Козаченко, В. Куйбіда, Ю. Курза, О. Манжура, І. Підоричева, Л. Федулова та ін.	Структурні реформи визначаються обсягами, інтенсивністю, прогресивністю та ефективністю інноваційно-технологічної модернізації підприємств	Інноваційно-технологічна активність та її внесок у конкурентоспроможність регіональної економіки	Зростання рівня інноваційно-технологічної модернізації, збільшення чисельності створених і впроваджених проривних технологічних інновацій, цифрова трансформація регіональної економіки

Джерело: узагальнено авторами.

забезпечуватиме відповідні структурні зрушення, трансформації та, в підсумку, – реформи. При цьому критично важливим є розуміння цільових орієнтирів, які мають бути досягнутими за тим чи іншим напрямом структурної політики, аби були підстави констатувати успішність впровадження заходів регіональної економічної та безпосередньо структурної політики.

Мірилами оптимальності продуктово-галузевої структури економіки є, з одного боку, формування пропозиції товарів, продукції, послуг, які забезпечують задоволення потреб підприємств, організацій і населення, а з іншого – сприяють реалізації економіко-ресурсного потенціалу території, включно з низькою витратомісткістю виробництва, нарощенням темпів економічного зростання, створенням і впроваджен-

ням результатів НДДКР, стимулюванням інтеграційних процесів, а також залученням інвестицій, стимулюванням інноваційно-технологічного розвитку, енергоощадності та екологічної безпеки.

Критеріями раціональності галузевої структури економіки є раціональний розподіл обмежених економічних ресурсів, їх максимально ефективне використання та добробут місцевого населення, наукомісткі та технологічні переробні галузі та підгалузі, транспорт і логістика, рекреаційно-туристичний та лікувально-оздоровчий комплекси, види діяльності, відповідальні за охорону здоров'я та навколишнє середовище; галузі, для яких характерними є стійкий розвиток і нагромадження капіталу,

висока технологічність виробництва, зростаючий рівень оплати праці, технологічна модернізація засобів праці, розвиненість інфраструктури; галузі, розвиток яких базується на провідних досягненнях науково-технічного прогресу, інноваціях, якості залученого людського потенціалу та реалізації конкурентних переваг країни/регіону.

ВИСНОВКИ

Структурні зміни та реформи, які відбуваються на внутрішньому ринку, є чи не найбільш важливими індикаторами, з одного боку, його розвитку, а з іншого, – критеріями якості регіональної політики їх забезпечення, а отже, створення передумов для подальшого поступу внутрішнього ринку. Проведення відповідного оцінювання має спиратися на теоретико-методичні засади структурного реформування економіки, зокрема на його компоненти (вектори).

У підсумку аналізування концептуальних основ структурних змін, реформ трансформацій, інституціоналізму, структурної політики тощо встановлено, що такими напрямками (складовими, критеріями аналізування) є:

- ✦ структура економіки за видами економічної діяльності;
- ✦ повноцінне інституційне середовище та інституційні трансформації;
- ✦ ефективні зміни у відтворювальних процесах;
- ✦ збалансованість пропорцій між секторами регіональної економіки;
- ✦ інноваційно-технологічна активність та її внесок у конкурентоспроможність регіональної економіки.

Перспективним напрямом подальших досліджень у цій сфері є вдосконалення методики аналізування структурних змін і реформ на внутрішньому ринку. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ажажа М., Фурсін О., Венгер О. Зарубіжний досвід регіонального економічного розвитку: інновації, екосистема, місцеве самоврядування. *Humanities Studies*. 2022. Вип. 11. С. 169–182. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2022-11-88-18>
2. Амоша О. І., Аптекар С. С., Білопольський М. Г., Юрій С. І. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2011. 848 с.
3. Біла С. О. Структурна політика в системі державного регулювання трансформаційної економіки: монографія. Київ: УАДА, 2001. 408 с.
4. Васіна А. Ю. Організаційно-функціональний механізм структурного реформування національної економіки: теоретичні й методологічні основи формування. *Економіка та держава*. 2016. № 4. С. 64–68. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2016/15.pdf

5. Волинець В. В. Шляхи удосконалення галузевої структури економіки країни. *Економіка та держава*. 2006. № 8. С. 32–34.
6. Давимука С. А., Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Тенденції розвитку нової регіональної політики ЄС. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 76–87. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2019-1-9>
7. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічні аспекти): монографія. Київ: Світ знань, 2002. 528 с.
8. Желюк Т. Л. Структурні трансформації як джерело формування нової якості економічного зростання. *Світ фінансів*. 2010. № 2. С. 7–17. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/19578/1/Желюк%20Т.pdf>
9. Жужукіна Н. І. Структурні перетворення в умовах економічної кризи. *Харчова промисловість*. 2017. № 22. С. 178–181. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/26562/1/27.pdf>
10. Макара О. В. Структурні трансформації у соціально-орієнтованій національній економіці. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.15. С. 261–270.
11. Назаркевич І. Б. Державне регулювання структурних змін в економіці України: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03. Львів, 2021. 40 с.
12. Науменкова С. В., Міщенко С. В. Проблеми подолання негативного впливу глобальних диспропорцій та формування нового геофінансового механізму. *Фінанси України*. 2009. № 3. С. 23–36.
13. Папп В. В. Структурна трансформація економіки України у контексті євроінтеграційних процесів. *Регіональна економіка*. 2008. № 1. С. 23–31.
14. Ilyash O., Vasylytsiv T., Lupak R., Get'manskiy V. Models of efficiency of functioning in trading enterprises under conditions of economic growth. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*. 2021. Iss. 51. P. 7–24. DOI: <https://doi.org/10.2478/bog-2021-0001>
15. Vasylytsiv T. et al. Factors of the Development of Ukraine's Digital Economy: Identification and Evaluation / Vasylytsiv T., Mulska O., Levytska O., Lupak R., Semak B., Shtets T. *Science and Innovation*. 2022. Vol. 18. Iss. 2. P. 44–58. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine18.02.044>

REFERENCES

- Amosha, O. I. et al. *Strukturni reformy ekonomiky: svitovy dosvid, instytuty, stratehii dlia Ukrainy* [Structural Reforms of the Economy: World Experience, Institutions, Strategies for Ukraine]. Ternopil: Ekonomichna dumka TNEU, 2011.
- Azhazha, M., Fursin, O., and Venher, O. "Zarubizhnyi dosvid rehionalnoho ekonomichnoho rozvytku: innovatsii, ekosystema, mistseve samovriadyvannia" [Foreign Experience of Regional Economic Development: Innovation, Ecosystem, Local Self Governance]. *Humanities Studies*, no. 11 (2022): 169-182. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2022-11-88-18>
- Bila, S. O. *Strukturna polityka v systemi derzhavnoho rehulivannia transformatsiinoi ekonomiky* [Structural Policy in the System of State Regulation of the Transformation Economy]. Kyiv: UADA, 2001.

- Davymuka, S. A., Kuibida, V. S., and Fedulova L. I. "Tendentsii rozvytku novoi rehionalnoi polityky YeS" [Trends in the Development of the New EU Regional Policy]. *Rehionalna ekonomika*, no. 1 (2019): 76-87.
DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2019-1-9>
- Ilyash, O. et al. "Models of efficiency of functioning in trading enterprises under conditions of economic growth". *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, no. 51 (2021): 7-24.
DOI: <https://doi.org/10.2478/bog-2021-0001>
- Makara, O. V. "Strukturni transformatsii u sotsialno-oriientovani natsionalnii ekonomitsi" [Structural Transformations in Socially Oriented National Economics]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 22.15 (2012): 261-270.
- Naumenkova, S. V., and Mishchenko, S. V. "Problemy podolannia nehatyvnoho vplyvu hlobalnykh dysportsii ta formuvannia novoho heofinansovoho mekhanizmu" [Problems of Overcoming the Negative Impact of Global Disparities and the Formation of a New Geofinancial Mechanism]. *Finansy Ukrainy*, no. 3 (2009): 23-36.
- Nazarkevych, I. B. "Derzhavne rehuliuвання strukturnykh zmin v ekonomitsi Ukrainy" [State Regulation of Structural Changes in the Economy of Ukraine]: *avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk*: 08.00.03, 2021.
- Papp, V. V. "Strukturna transformatsiia ekonomiky Ukrainy u konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv" [Structural Transformation of the Economy of Ukraine in the Context of European Integration Processes]. *Rehionalna ekonomika*, no. 1 (2008): 23-31.
- Vasina, A. Yu. "Orhanizatsiino-funktsionalnyi mekhanizm strukturnoho reformuvannia natsionalnoi ekonomiky: teoretychni i metodolohichni osnovy formuvannia" [Organizational and Functional Mechanism of the National Economy Structural Reforming: Theoretical and Methodological Backgrounds to Formation]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 4 (2016): 64-68. http://www.economy.in.ua/pdf/4_2016/15.pdf
- Vasyltsiv, T. et al. "Factors of the Development of Ukraine's Digital Economy: Identification and Evaluation". *Science and Innovation*, vol. 18, no. 2 (2022): 44-58.
DOI: <https://doi.org/10.15407/scine18.02.044>
- Volynets, V. V. "Shliakhy udoskonalennia haluzevoi struktury ekonomiky krainy" [Ways to Improve the Sectoral Structure of the Country's Economy]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 8 (2006): 32-34.
- Yerokhin, S. A. *Strukturna transformatsiia natsionalnoi ekonomiky (teoretyko-metodolohichni aspekty)* [Structural Transformation of the National Economy (Theoretical and Methodological Aspects)]. Kyiv: Svit znan, 2002.
- Zheliuk, T. L. "Strukturni transformatsii yak dzherelo formuvannia novoi yakosti ekonomichnoho zrostantia" [Structural Transformations as a Source of Formation of a New Quality of Economic Growth]. *Svit finansiv*, no. 2 (2010): 7-17. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/19578/1/Желюк%20Т.pdf>
- Zhuzhukina, N. I. "Strukturni peretvorennia v umovakh ekonomichnoi kryzy" [Structural Transformations in the Conditions of the Economic Crisis]. *Kharchova promyslovist*, no. 22 (2017): 178-181. <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/26562/1/27.pdf>

УДК 332.145

JEL: O20; R12; R22

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-8-78-85>

РИЗИКИ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД І ШЛЯХИ ЇХ НІВЕЛЮВАННЯ

©2023 ДУБ А. Р.

УДК 332.145

JEL: O20; R12; R22

Дуб А. Р. Ризики просторового розвитку територіальних громад і шляхи їх нівелювання

Процеси децентралізації обумовили необхідність просторового розвитку територіальних громад для максимально ефективного використання їх ресурсів, забезпечення комфортних умов для життєдіяльності населення та функціонування бізнесу. Проте повномасштабна воєнна агресія проти України суттєво загострила проблеми просторового розвитку, посилила соціальні, економічні, безпекові та екологічні загрози. Метою статті є характеристика ризиків просторового розвитку територіальних громад, спричинених російською воєнною агресією проти України, та виявлення шляхів їх нівелювання. У роботі охарактеризовано чинники просторового розвитку, виходячи з їх суті та впливу на соціально-економічний розвиток території; проведено групування ризиків просторового розвитку громад, зокрема тих, що спричинені повномасштабною війною росії проти України. Критично оцінено ризики просторового розвитку територіальних громад у розрізі кожної групи – інституціональні, демографічні, економічні (бізнес-активність і зайнятість), екологічні та безпекові. Сконцентровано увагу на заходах, які приймаються на державному та регіональному рівнях для нейтралізації загроз і ризиків, які перешкоджають просторовому розвитку територіальних громад (зокрема, на програмах сприяння розвитку малого та середнього підприємництва, працевлаштування та соціалізації внутрішньо переміщених осіб, забезпечення безпеки в закладах соціальної сфери тощо). Охарактеризовано заходи з підтримки просторового розвитку територіальних громад, які надають міжнародні донори (зокрема, щодо розробки комплексних планів просторового розвитку територіальних громад). Рекомендовано посилити діяльність органів місцевого самоврядування, скеровану на забезпечення просторового розвитку через розробку чіткої архітектури взаємопов'язаних стратегічних, планувальних і програмних документів, активізацію заходів з підтримки малого підприємництва на території громади, економічної та соціальної інтеграції ВПО в громаді тощо.

Ключові слова: просторовий розвиток, територіальна громада, війна, ризик.

Бібл.: 20.